

Loneliness in the Crowd-Nandini Sharma

“excuses zijn een
vrijbrief om te blij-
ven doen wat je
altijd deed”

Spijtig genoeg hebben deze excuses vaak drie dingen gemeen: ze worden openbaar of via een eigen podium gemaakt en leveren daar ook weer publiciteit op, ze gaan in één adem over in bagatelliserende of victim blaming-statements en ze zijn vaak geheel vrij van daden. Dat laatste punt is het meest problematisch.

Hetzelfde smaakje ‘sorry I got caught’ zien we bij de vele excuses die het kabinet de laatste jaren aanbood. Trouw zette ze in november 2022 op een rij: binnen drie jaar kregen we excuses voor de misstanden in Nederlands-Indië (2011 en 2020), het toeslagenschandaal (2021), de transgenderwet (2021), Srebrenica

(2022) en het slavernijverleden (2022). Maar wat zijn concreet de gevolgen van zo’n mea culpa? Vaak niets. Jurist Lianne Wijntjens zei tegen de NOS dat excuses niet betekenen dat er ook herstelbetalingen moeten plaatsvinden. “Organisaties of overheden zijn daar wel vaak bang voor, maar er is eigenlijk altijd een grondig onderzoek nodig.” En, als een premier excuses slim formuleert (‘wij erkennen dit in het hier en nu als een misdaad’) kan hij zich juridisch indekken tegen schadeclaims, analyseert rechtsfilosoof Wouter Veraart.

Wacht even. Laten we deze redenering eens onder de loep nemen: overheden zijn vaak bang voor herstelbetalingen (want: te duur), die je kunt zien als een daad van spijt (of compensatie) om te voegen bij het woord van spijt (de excuses). Pas als de regering weet dat die daad van spijt niet hoeft te worden uitgevoerd, komen er excuses in woord. Die zijn dus geen daad van compensatie of start van echte gedragsverandering, maar juist een vervanging daarvan – een vrijbrief om te blijven doen wat je altijd deed.

Doorschuiven

Let op de woordkeuze van Mark Rutte bij de excuses voor het slavernijverleden: ‘Dus zetten we vandaag een komma, geen punt’ en: ‘Wij, levend in het hier en nu, kunnen slavernij alleen in de allerduidelijkste bewoordingen erkennen en veroordelen als misdaad tegen de menselijkheid.’ Hij zegt niet: ‘We zetten er een punt achter, we doen géén herstelbetalingen’ – dat zou te veel mensen boos maken. Maar hij zegt ook niet: ‘We gaan uitzoeken wie er recht hebben op herstelbetalingen.’ Eindeloos doorschuiven tot alles verjaart, dat kan ook met het slavernijverleden. Vergelijkbaar is het toeslagenschandaal: de excuses zijn in 2021 al gemaakt, maar minstens 7500 kinderen wachten nog op compensatie. Zelfs nu de excuusdaad bij het woord wordt gevoegd, is het te laat en te weinig: er zijn generaties kinderen opgegroeid in armoede en schaamte. Met een sorry konden ze geen kleren kopen.

Dit type excuses-in-woord is een soort Monopolykanskaart: ga terug naar start en gooi nog

een keer. Een verbaal mea culpa aan de pers maken is makkelijk, sterker nog: het makkelijkste wat je kunt doen. Je hoeft er namelijk geen enkel vervolg aan te verbinden. En daarom is het zo populair. Zoals komiek Diederik Ebbinge zei in zijn televisieprogramma Kiespijn: ‘Ik heb twee zoons van veertien en vijftien. Die waren één en twee toen Rutte aan de macht kwam. Zij hebben geleerd dat niets wat je doet consequenties heeft, je kunt alle fouten maken en je blijft rustig zitten.

Maar betekenen excuses in woorden dan helemaal niets? Moeten we er dan maar mee stoppen? Nee! Bij zo’n houding ligt excuses-cynisme op de loer: het kost me waarschijnlijk toch te veel moeite om te veranderen, dus zeg ik ook maar alvast geen sorry. Terwijl je eigenlijk wel weet dat wat je hebt gedaan niet strookt met je normen en waarden. Dat ongemak willen we zo snel mogelijk wegpoetsen: we kunnen ons gedrag verbeteren en in lijn brengen met onze waarden (iets rechtzetten). Óf we kunnen onze normen en waarden aanpassen aan ons gedrag (‘Het was bij nader inzien toch niet zo erg’ of: ‘Eigenlijk ben ik het slachtoffer’).

Die omdraaiing kennen we van tv-programma’s als Vandaag Inside. Voetbalanalist Johan Derksen biechtte op dat hij een vrouw zonder toestemming had gepenetreerd met een kaars: er was iets van schuldbewustzijn, want hij vertelde dit in een excuus-achtige ‘het was niet netjes van mij’-context. Maar dat ‘iets’ van schuldbewustzijn werd direct de kop ingedrukt door een nieuw narratief: de slachtofferrol. De Talpa-redactie bracht in een statement naar buiten dat Derksen, en medepresentatoren Wilfred Genee en René van der Gijp hun excuses voor de anekdote zouden aanbieden. De heren werden daar op hun beurt kwaad over en stapten zélf op. Maar twee weken later waren ze alweer op de buis in het programma van John de Mol. En wie schoof er gewoon weer aan bij deze talkshow? Inderdaad: onze premier Mark Rutte. Welkom in het land waar daden geen gevolgen hebben, waar je een verkrachting kunt bekennen op tv en de regeringsleider op bezoek komt om blokjes kaas met je te eten.

Onze premier ziet het land graag als een ‘BV NL’. Als je in een functioneringsgesprek te horen krijgt dat je niet naar behoren presteert,

stel je samen met je werkgever een verbeterplan op. Wie naar behoren verbetert, kan door en anders eindigt het dienstverband. Gek genoeg geldt deze bedrijfsfilosofie niet voor Rutte en zijn kabinet, en een heleboel andere publieke figuren. ♦

**Maar hoe moet het dan wél?
Doe iets concreets, hou het niet bij
woorden alleen.**

- 1. Praat bijvoorbeeld meermaals met betrokkenen, ga op een cursus of naar de psycholoog, compenseer het slachtoffere financieel, stap op.**
- 2. Wacht met publieke excuses maken tot je deze stappen in je privéleven hebt gemaakt.**
- 3. Word niet onzeker van mensen die graag anderen zien ‘vallen’. Dit zijn vaak mensen die zelf ook een en ander op hun kerfstok hebben en het daarom zo bevrijdend vinden om andermans misstap af te keuren.**
- 4. Waar mogelijk: doe een tijdje ander werk of vrijwilligerswerk waar niemand je kent.**
- 5. Klaag niet over cancel culture als celebrity culture je heeft grootgemaakt.**
- 6. Iedereen maakt fouten, maar in je manier van excuseren kun je laten zien wie je wél wilt zijn.**